

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ СУДИ ПЛЕНУМИ
ВА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ХЎЖАЛИК СУДИ
ПЛЕНУМИНИНГ
Қ А Р О Р И**

17/266-сон

2014 йил 3 октябрь

Тошкент шаҳри

**«Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг
ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги
Ўзбекистон Республикаси Қонунини қўллашнинг
айрим масалалари ҳақида**

«Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни янги таҳрирда қабул қилинганлиги муносабати билан ушбу Қонун ҳамда акциядорлик жамиятлари фаолиятини тартибга соладиган бошқа қонун ҳужжатларининг тўғри ва бир хилда қўлланилишини таъминлаш мақсадида, «Судлар тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 17 ва 47-моддаларига асосланиб, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми ва Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленуми

Қ А Р О Р Қ И Л А Д И:

1. Судлар акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар иштирокидаги ишларни кўришда шуни инобатга олишлари лозимки, бундай жамиятларнинг тузилиши, фаолияти ва тугатилиши, шунингдек, акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш билан боғлиқ муносабатлар Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (бундан буён матнда ФК деб юритилади), «Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни (бундан буён матнда Қонун деб юритилади) ва бошқа қонун ҳужжатлари билан тартибга солинади.

2. Акциядорлик жамиятлари (бундан буён матнда жамият деб юритилади) иштирокидаги ишларни кўришда судлар Қонун

Ўзбекистон Республикасида тузилган ёки тузиладиган барча жамиятларга нисбатан татбиқ этилишини назарда тутишлари лозим.

Банк, инвестиция ва суғурта фаолияти соҳаларида, шунингдек, давлат ташкилотларини хусусийлаштиришда акциядорлик жамиятларини ташкил этишнинг ва улар ҳуқуқий ҳолатининг ўзига хос хусусиятлари қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Агар Ўзбекистон Республикасининг акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади (Қонуннинг 2-моддаси).

3. Судларнинг эътибори шунга қаратилсинки, арз қилинган талабнинг умумий юрисдикция суди ёки хўжалик суди судловига тааллуқлилиги масаласи ушбу судларнинг Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (бундан буён матнда ФПК деб юритилади) ва Хўжалик процессуал кодекси (бундан буён матнда ХПК деб юритилади)да белгиланган ваколатларидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

3.1. ХПКнинг 23-моддасига мувофиқ, акциядорлар ўртасида, акциядор билан жамият ўртасида жамият фаолиятдан келиб чиқадиган низоларга доир ишлар, меҳнатга оид низолардан ташқари, хўжалик судларига тааллуқлидир.

3.2. Судлар ушбу тоифадаги ишлар бўйича даъво аризаларини иш юритишга қабул қилишда низо қачон вужудга келганлигига эътибор қаратишлари лозим.

Низо жамият давлат рўйхатидан ўтиб, юридик шахс мақомига эга бўлганидан сўнг вужудга келган ҳамда уларнинг фаолиятдан келиб чиққан бўлса, иш хўжалик судлари судловига, аксинча, низо жамият давлат рўйхатидан ўтказилгунигача қадар вужудга келган ва иштирокчиларидан бири сифатида жисмоний шахс қатнашган ёки меҳнатга оид бўлса, умумий юрисдикция судлари судловига тааллуқли бўлади.

3.3. Судлар, жамият фаолиятдан келиб чиққан, баъзилари хўжалик судига, баъзилари эса, умумий юрисдикция судига тааллуқли бўлган ўзаро боғлиқ бир неча талаб бирлаштирилган тақдирда, иш умумий юрисдикция суди судловига тааллуқли бўлишини назарда тутишлари лозим.

Низо жамият фаолиятдан келиб чиққан бўлса-да, ундаги тараф (жисмоний шахс) мазкур жамиятнинг акциядори бўлмаса, шунингдек, собиқ акциядори бўлса, бундай низолар хўжалик суди судловига эмас, балки умумий юрисдикция судлари судловига тааллуқли, бундан акцияларни бегоналаштириш ва бундай ҳаракатнинг оқибати билан боғлиқ низолар мустасно.

Шунингдек, акциядор ҳисобланган жисмоний шахс билан жамият ўртасида вужудга келган, жамият фаолияти билан боғлиқ бўлмаган низолар умумий юрисдикция судлари судловига тааллуқлидир.

3.4. Иш берувчи ва ходим ўртасида меҳнат қонунчилигининг қўлланилиши ҳамда меҳнат шартномасида назарда тутилган шартлар юзасидан келиб чиққан низолар умумий юрисдикция судлари судловига тааллуқлидир.

Хусусан, судларга жамият директорининг, жамият бошқаруви аъзоларининг, ишончли бошқарувчининг Қонун ва бошқа қонун ҳужжатларида, жамият уставида ҳамда муддатли меҳнат шартномасида белгиланган ҳуқуқ ва мажбуриятлари, шунингдек, Қонун 79-моддасининг саккизинчи қисмига асосан тузилган шартномалар бўйича юзага келадиган низолар умумий юрисдикция судлари судловига тааллуқли эканлиги тушунтирилсин.

4. Қонуннинг 3-моддасига кўра устав фонди (устав капитали) акциядорларнинг акциядорлик жамиятига нисбатан ҳуқуқларини тасдиқловчи муайян миқдордаги акцияларга тақсимланган тижорат ташкилоти акциядорлик жамияти деб эътироф этилади.

5. ФК 58-моддасининг тўртинчи қисми ва Қонун 11-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ юридик ва жисмоний шахслар жамиятнинг муассислари бўлиши мумкин. Жамиятни тузиш тўғрисидаги қарорни қабул қилишда иштирок этмаган шахслар унинг муассиси деб аталиши мумкин эмас.

Жамиятни таъсис этиш йўли билан ташкил этиш муассисларнинг (муассиснинг) қарорига кўра амалга оширилади. Жамиятни таъсис этиш тўғрисидаги қарор таъсис йиғилиши томонидан қабул қилинади. Жамият бир муассис томонидан таъсис этилган тақдирда, жамиятни таъсис этиш ҳақидаги қарор шу муассис томонидан яқка тартибда қабул қилинади.

Жамиятни таъсис этиш тўғрисидаги қарор муассисларнинг овоз бериш натижаларини ҳамда жамиятни таъсис этиш, унинг

уставини тасдиқлаш, жамиятнинг бошқарув органларини шакл-лантириш масалалари юзасидан муассислар қабул қилган қарорларни акс эттириши керак.

Судлар жамиятни таъсис этиш тўғрисидаги қарорда Қонуннинг 10-моддасида кўрсатилган масалалар акс этирилган бўлишига эътибор қаратишлари лозим. Бунда жамиятни таъсис этиш, унинг уставини тасдиқлаш тўғрисидаги ва муассис томонидан жамиятнинг акциялари ҳақини тўлаш учун киритилаётган қимматли қоғозларнинг, ўзга мулкӣ ҳуқуқларнинг ёки пулда ифодаланадиган баҳога эга бўлган бошқа ҳуқуқларнинг пулда ифодаланган баҳосини тасдиқлаш ҳақидаги қарорлар муассислар томонидан бир овоздан қабул қилинади.

Давлат ташкилоти акциядорлик жамияти сифатида қайта ташкил этилаётганда жамиятни таъсис этиш тўғрисидаги қарор давлат мулкани тасарруф этишга ваколатли орган томонидан қабул қилинади.

Жамият муассислари ва акциядорларининг сони чекланмайди.

6. Судлар шуни эътиборда тутишлари лозимки, Қонуннинг 13-моддасига мувофиқ, жамиятнинг таъсис ҳужжати унинг устави ҳисобланади.

Судларга тушунтирилсинки, жамият уставида Қонун 13-моддасининг биринчи қисмида назарда тутилган маълумотлар кўрсатилган бўлиши керак. Агар жамият уставида бартараф этиладиган бузилишлар мавжуд бўлса, бу ҳолат акциядорларнинг навбатдан ташқари умумий йиғилишини чақириш ва уставга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш масаласини кўриб чиқиш мажбуриятини юклаш ҳақидаги талаб билан судга мурожаат қилиш учун асос бўлади. Бартараф этилмайдиган бузилишлар мавжуд бўлганда эса, бу ҳолат ФК 53-моддаси иккинчи қисмининг иккинчи хатбошисига асосан жамиятнинг давлат рўйхатидан ўтказилганлигини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги талаб билан судга мурожаат қилиш учун асос бўлади.

Жамият уставига нисбатан фуқаролик қонун ҳужжатларининг битимни ҳақиқий эмаслиги билан боғлиқ нормалари қўлланилмайди.

7. Жамият муассислари жамиятни ташкил этилиши билан боғлиқ мажбуриятлар юзасидан жамият давлат рўйхатидан ўтказилгунигача қадар солидар жавобгар бўлади. Жамият муассис-

ларнинг жамиятни ташкил этиш билан боғлиқ мажбуриятлари юзасидан муассисларнинг ҳаракатлари кейинчалик акциядорларнинг умумий йиғилишида маъқулланган тақдирдагина, жавобгар бўлади.

Акциядорлар жамиятнинг мажбуриятлари юзасидан жавобгар бўлмайти ва унинг фаолияти билан боғлиқ зарарларнинг ўрнини ўзларига тегишли акциялар қиймати доирасида қоплаш таваккалчилигини ўз зиммасига олади.

Акциялар ҳақини тўлиқ тўламаган акциядорлар жамиятнинг мажбуриятлари бўйича ўзларига тегишли акциялар қийматининг тўланмаган қисми доирасида солидар жавобгар бўладилар.

8. ФКнинг 67 ва 68-моддаларига, Қонуннинг 8-моддасига мувофиқ, жамият акциядорлик жамияти ёки масъулияти чекланган жамият шаклидаги шўъба ва тобе хўжалик жамиятларига эга бўлиши мумкин.

Жамиятни шўъба жамият мажбуриятлари (қарзлари) бўйича жавобгарлиги билан боғлиқ низоларни кўришда, судлар ФКнинг 48 ва 67-моддалари, шунингдек, Қонуннинг 8-моддаси талабларини эътиборга олишлари лозим. Мазкур нормаларга кўра, шўъба жамият учун мажбурий бўлган кўрсатмалар беришга ҳақли бўлган асосий жамият, бу кўрсатмалар ижроси юзасидан шўъба жамият тузган битимлар бўйича у билан биргаликда солидар жавобгар бўлади.

Асосий жамият, агар унинг айби билан шўъба жамиятнинг ночорлиги (банкротлиги) юзага келса, шўъба жамият мажбуриятлари (қарзлари) бўйича субсидиар жавобгарликка тортилиши мумкин.

9. Жамиятни тузиш пайтида устав фондини дастлабки шакллантириш ва акцияларни жойлаштириш билан боғлиқ низоларни ҳал этишда судлар, жумладан, муассис-акциядор таъсис йиғилиши томонидан белгиланган муддатда, аммо акциядорлик жамияти рўйхатдан ўтказилганидан сўнг кўпи билан бир йил ичида акцияларнинг ҳақини тўлиқ тўлаши шарт эканлигига эътибор қаратишлари лозим.

Акцияларни жойлаштириш ва қимматли қоғозлар муомаласига доир қонунчилик талабларига риоя қилинмаган ҳолда тузилган акцияларни жойлаштириш ва муомаласига оид битимлар суднинг қарорига асосан ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

10. Қайта сотиш мақсадида жамият тасарруфига ўтган акциялар жамият тасарруфига ўтган пайдан эътиборан бир йилдан кечиктирмай реализация қилиниши керак, акс ҳолда акциядорларнинг умумий йиғилиши жамиятнинг устав фондини (устав капиталини) камайтириш тўғрисида қарор қабул қилиши лозим. Кўрсатилган муддатда реализация қилинмаган акциялар бекор қилиниши керак.

11. Судларнинг эътибори шунга қаратилсинки, Қонуннинг 17-моддасида жамият устав фондининг энг кам миқдори белгиланган. Ушбу моддага кўра, жамият устав фондининг энг кам миқдори жамият давлат рўйхатидан ўтказилган санадаги Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг курси бўйича тўрт юз минг АҚШ долларига тенг бўлган суммадан кам бўлмаслиги керак.

12. Жамият устав фондини кўпайтириш акцияларнинг номинал қийматини ошириш ёки қўшимча акцияларни жойлаштириш йўли билан амалга оширилади. Устав фондини бундай тарзда кўпайтириш акциядорлар умумий йиғилишининг ёхуд, агар жамият устави ёки акциядорлар умумий йиғилишининг қарори билан бундай ҳуқуқ кузатув кенгашига берилган бўлса, кузатув кенгашининг қарори билан амалга оширилади (Қонуннинг 18-моддаси).

13. Акциядорлик жамияти устав фондини камайтириш акцияларнинг жамият устав фонди (устав капитали) акцияларнинг номинал қийматини камайтириш ёки акцияларнинг умумий сонини қисқартириш йўли билан, шу жумладан, акцияларнинг бир қисмини кейинчалик бекор қилган ҳолда жамият томонидан олиш йўли билан камайтирилиши мумкин.

Акцияларнинг бир қисмини сотиб олиш ва бекор қилиш йўли билан жамият устав фондини камайтиришга, бундай имконият акциядорлик жамияти уставида назарда тутилган ҳолдагина, йўл қўйилади.

Агар муомалада қолган акцияларнинг номинал қиймати бўйича умумий миқдори жамият устав фондининг (устав капиталининг) Қонуннинг 17-моддасида назарда тутилган энг кам миқдоридан камайиб кетадиган бўлса, жамият жойлаштирилган акцияларининг умумий сонини камайтириш мақсадида уларнинг бир қисмини олиш йўли билан жамиятнинг устав фондини (устав капиталини) камайтириш тўғрисида қарор қабул қилишга ҳақли эмас.

Жамиятнинг устав фондини (устав капитални) камайтириш ва жамият уставига тегишли ўзгартириш киритиш акциядорлар умумий йиғилишининг қарорига асосан йўл қўйилади (Қонуннинг 19-моддаси).

14. Қонуннинг 20-моддасига кўра, кредиторлар жамиятнинг устав фонди камайтирилганлиги тўғрисида ўзларига хабар юборилган кундан бошлаб кечи билан ўттиз кун ичида жамиятдан мажбуриятларини муддатидан олдин бажаришни ва устав фонди камайтирилиши билан боғлиқ зарарни тўлашни талаб қилишга ҳақли.

Судларга тушунтирилсинки, белгиланган муддат бу талабнома юбориш муддати ҳисобланмайди. Бунда жамиятдан мажбуриятларини муддатидан олдин бажаришни ва устав фонди камайтирилиши билан боғлиқ зарарни тўлашни талаб қилиш кредиторнинг ҳуқуқи ҳисобланади. Кредиторнинг Қонуннинг 20-моддасида назарда тутилган ҳуқуқдан фойдаланмаганлиги кейинчалик уни мажбуриятни муддатидан олдин бажаришни талаб қилиш ҳуқуқидан маҳрум этади.

15. Қонуннинг жамият устав фондини (устав капитални) камайтириш ёки жамиятни тугатиш тўғрисидаги қарорни қабул қилиш ҳақидаги талаби жамият томонидан бажарилмаган тақдирда, жамият Қонун 32-моддасининг саккизинчи қисмига мувофиқ, акциядорлар, кредиторлар, шунингдек, ваколатли давлат органларининг даъвоси асосида суд томонидан тугатилиши мумкин.

16. Судлар акцияларнинг ҳаммасини ёки муайян қисмини акциядорлик жамияти томонидан қайтариб сотиб олиш мажбуриятини юклаш ҳақидаги даъво аризаси билан фақат овоз берувчи акцияга эга бўлган акциядорлар фақатгина Қонун 40-моддасининг биринчи қисмида кўрсатилган ҳолатларда мурожаат қилишга ҳақли эканлигини назарда тутишлари лозим.

Шунга кўра, агарда акцияларини қайтариб сотиб олиш мажбуриятини юклаш ҳақидаги талаб қайд этилган масалалар бўйича ёқлаб овоз берган ёхуд овоз беришда узрсиз сабабларга кўра иштирок этмаган овоз берувчи акцияга эга бўлган акциядор томонидан билдирилган бўлса, бундай талабни қаноатлантириш рад этилади.

Даъвогарнинг акциядорлар умумий йиғилишида иштирок этмаганлиги сабабларини аниқлашда, судлар у йиғилишни ўтқа-

зиш вақти ва жойи ҳақида қонунда белгиланган тартибда хабардор қилинганлигини текширишлари лозим.

Судлар шунинг эътиборига олишлари керакки, акциядорнинг ўзига тегишли акцияларни қайтариб сотиб олиш тўғрисидаги талабни акциядорлар умумий йиғилишининг тегишли қарори қабул қилинган кундан эътиборан кечи билан ўттиз кун ичида жамиятга тақдим қилишлари керак. Ушбу талаб ёзма шаклда берилиши ва унда акциядорнинг яшаш жойи (жойлашган ери) ҳамда у қайтариб сотиб олинишини талаб қилаётган акциялар сони кўрсатилган бўлиши керак. Бунда қайд этилган ўттиз кунлик муддат низони судгача ҳал этиш муддати ҳисобланишини назарда тутиш лозим. Судлар бундай даъволарни кўриш жараёнида акциядор томонидан талабнома жамиятга қарор қабул қилинган кундан эътиборан ўттиз кун ичида юборилганлигини текширишлари лозим. Агар талабнома ушбу муддат ичида юборилган бўлмаса, даъво бўйича иш юритиш ХПК 86-моддасининг 8-бандига асосан тугатилиши лозим.

16.1. Қонун 41-моддасининг тўртинчи қисмига кўра, ўттиз кунлик муддат тугаганидан сўнг жамият қайтариб сотиб олиш талабини қўйган акциядордан акцияларни ўн кун ичида сотиб олиши шарт.

Судлар эътиборига олишлари керакки, ўн кунлик муддатни ҳисоблаш акциядорлар умумий йиғилишининг тегишли қарори қабул қилинган кундан эътиборан ўттиз кун ўтганидан сўнг бошланади.

Агарда, суд муҳокамаси давомида мазкур банднинг биринчи ва иккинчи хатбошиларида кўрсатилган муддатлар ўтмаган бўлса, акцияларни қайтариб сотиб олиш ҳақидаги мажбуриятни юклаш тўғрисидаги даъво талаби жамият томонидан мажбуриятни бажариш муддати келмаганлиги сабабли рад этилади. Даъво аризани қаноатлантиришни қайд этилган асосга кўра рад этилиши мажбуриятни бажариш муддати юзага келгандан сўнг қайтадан судга муружаат қилишга тўсқинлик қилмайди.

16.2. Судлар шунинг инobatига олишлари лозимки, акцияларни қайтариб сотиб олиш тўғрисидаги даъво қаноатлантирилганда акцияларни сотиб олишга жамият томонидан ажратилган маблағларнинг суммаси акциядорларда ўзларига қарашли акцияларни қайтариб сотиб олишни талаб қилиш ҳуқуқи вужудга келишига сабабчи бўлган акциядорлар умумий йиғилиши

қарори қабул қилинган санадаги жамият соф активлари қийматининг ўн фоизидан ошиб кетиши мумкин эмас, жамиятни ўзгартириш ҳолатлари бундан мустасно.

Шу муносабат билан акцияларни қайтариб сотиб олиш ҳақидаги мажбуриятни юклаш тўғрисидаги талабни қўришда судлар назарда тутишлари керакки, бундай даъво талаби фақат жамият соф активлари қийматининг ўн фоизидан ошмаган миқдорда қаноатлантирилиши мумкин, бундан жамиятни ўзгартириш ҳолатлари мустасно.

16.3. Акциядорларнинг ўзларига тегишли акцияларнинг жамият томонидан қайтариб сотиб олиниши тўғрисидаги талаблари акциядорлар умумий йиғилишининг тегишли қарори қабул қилинган кундан ўттиз кун кечиктирилиб тақдим этилган тақдирда, жамият талаб қўйган акциядорларга қайтариб сотиб олишни рад этиши мумкин.

16.4. Қайтариб сотиб олиш талаби қўйилган акцияларнинг умумий сони Қонун 41-моддасининг бешинчи қисмида белгиланган чекловларни инобатга олган ҳолда қайтариб сотиб олиниши мумкин бўлган акциялар сонидан ошиб кетган тақдирда, жамият томонидан акциялар акциядорлардан қўйилган талабларга мутаносиб равишда қайтариб сотиб олинади.

16.5. Қонуннинг 40-моддасига асосан жамият томонидан акцияларни қайтариб сотиб олиш ушбу акцияларнинг бозор қиймати бўйича амалга оширилади, бу қиймат жамиятнинг акцияларни қайтариб сотиб олишни талаб қилиш ҳуқуқи юзага келишига сабаб бўладиган ҳаракати натижасида қийматнинг ўзгариши ҳисобга олинмаган ҳолда аниқланади.

Сотиб олинadиган акцияларнинг бозор қийматини аниқлашда судлар Қонуннинг 24-моддаси талабларини ҳисобга олишлари керак.

17. Жамият қайта ташкил этилган тақдирда, жамият томонидан қайтариб сотиб олинган акциялар бекор қилинади.

Жамият томонидан Қонуннинг 40-моддасида назарда тутилган бошқа ҳолларда қайтариб сотиб олинган акциялар жамият тасарруфига ўтиб, улар овоз бериш ҳуқуқини бермайди, овозларни санаш чоғида ҳисобга олинмайди, улар бўйича дивидендлар ёзилмайди ва бундай акциялар қайтариб сотиб олинган пайдан эътиборан бир йилдан кечиктирмай реализация қилиниши лозим, акс ҳолда акциядорларнинг умумий йиғилиши мазкур

акцияларни бекор қилиш йўли билан жамият устав фондини (устав капиталини) камайтириш тўғрисида қарор қабул қилиши керак бўлади.

18. Қонун 38-моддаси иккинчи қисмига кўра, Қонуннинг 40 ва 41-моддаларига мувофиқ қайтариб сотиб олиш тўғрисида талаб қўйилган ҳамма акциялар қайтариб сотиб олинмагунига қадар жамият жойлаштирилган акцияларни олишга ҳақли эмас.

19. Акциядорнинг акциядорлар умумий йиғилишида иштирок этиш, дивиденд олиш ва жамият томонидан корпоратив ҳаракатлар бажарилганда қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳуқуқларни амалга ошириш билан боғлиқ ҳаракатлари жамият акциядорларининг реестри асосида амалга оширилади.

20. Судлар, агар жамиятга нисбатан «олтин акция»ни жорий этиш тўғрисида қарор қабул қилинган бўлса, жамият акциядорларининг реестрига давлат вакили ҳам қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда киритилиши лозим эканлигига эътибор қаратишлари керак.

21. Жамият акциядорларининг реестрлари шакллантирилишини таъминлаш ва шакллантирилган реестрларни сақлаш мажбурияти Қимматли қоғозларнинг марказий депозитарийси (бундан буён матнда Марказий депозитарий деб юритилади)га юклатилган. Жамият акциядорларининг реестрини шакллантириш бўйича Марказий депозитарий билан шартнома тузилмаган тақдирда, рад жавобини олган томон жамият давлат рўйхатидан ўтказилган санадан бир ойлик муддат ўтгач, шартнома тузишга мажбурлаш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилиши мумкин.

22. Судларга тушунтирилсинки, қимматли қоғозлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолатлардан мустасно равишда жамият акциядорларининг реестрини шакллантиришни асоссиз рад этишга йўл қўйилмайди. Қонун 44-моддасининг олтинчи қисмига мувофиқ, жамият акциядорларининг реестрини шакллантириш асоссиз рад этилганлиги устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

23. Судлар шуни эътиборга олишлари керакки, Қонун акциядорни у томонидан жамият олдидаги мажбуриятлар бузилганлиги, унинг акциядорлар йиғилишига келмаслиги ёки унда қатнашишни рад этганлиги, акциядорлик жамияти билан узок

вақт алоқада бўлмаганлиги каби асослар бўйича акциядорлар реестридан чиқариш имкониятини назарда тутмайди.

24. Судларга тушунтирилсинки, дивиденд тўлаш, дивиденднинг миқдори, уни тўлаш шакли ва тартиби ҳақидаги қарор ҳар бир турдаги, шу жумладан, имтиёзли акциялар бўйича жамият кузатув кенгашининг тавсиясига мувофиқ, молиявий ҳисоботнинг ишончлилиги ҳақида аудиторлик хулосаси мавжуд бўлган тақдирда, молиявий ҳисобот маълумотлари асосида акциядорлар умумий йиғилиши томонидан қабул қилинади. Бундай қарор мавжуд бўлмаса, жамият дивидендларни тўлашга, акциядорлар эса уларни тўлашни талаб қилишга ҳақли эмас.

Дивидендларни тўлашда биринчи навбатда имтиёзли, сўнгра оддий акциялар инobatга олинаши лозим. Имтиёзли акциялар бўйича қатъий белгиланган дивидендларни тўлаш учун етарли миқдорда фойда мавжуд бўлган тақдирда, жамият мазкур акцияларнинг эгаларига дивидендлар тўлашни рад этган тақдирда, акциядорлар Қонун 51-моддасининг учинчи қисми асосида дивидендлар тўланишини суд тартибида талаб қилишга ҳақлидирлар.

Судлар ишларни кўришда, дивидендларнинг миқдори Қонуннинг 50-моддасига мувофиқ жамият кузатув кенгаши томонидан тавсия этилган миқдордан кўп бўлиши мумкин эмаслигига эътибор беришлари лозим.

25. Акция эгаси ёки эгасининг қонуний вориси ёхуд меросхўри томонидан уч йил мобайнида талаб қилинмаган ва Қонун 51-моддасининг тўртинчи қисмига мувофиқ умумий йиғилиши қарорига асосан жамият ихтиёрида қолдирилган дивидентни ундириш бўйича даъво тақдим этилган тақдирда, судлар даъво ни қаноатлантиришни рад этишлари лозим, бундан ФКнинг 159-моддасига асосан ўтказиб юборилган муддат тикланган ҳоллар мустасно.

26. Дивидендлар белгиланган муддатда тўланмаган тақдирда, акциядор, жамиятдан унга тегишли дивиденд суммасини, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки белгиланган қайта молиялаш ставкалари бўйича пеня ундириш ҳақида судга даъво билан мурожаат қилишга ҳақли. Бунда пеня дивиденд тўлови кечиктирилган давр учун дивиденд тўлаш муддати тугаган куннинг эртасидан бошлаб ҳисобланади.

Суд қарори билан ундирилган дивидендларни тўлаш жамият томонидан рад этилган тақдирда, акциядор ёки кредитор ариза-

си асосида жамият «Банкротлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунида белгиланган тартибда банкрот деб топилиши мумкин.

27. Қонуннинг 54-моддасида кўрсатилган ҳолатлар мавжуд бўлганда акциядорлик жамияти мазкур ҳолатлар тугагунга қадар дивидендлар тўлаш бўйича қарор қабул қилишга ҳақли эмас.

28. Акцияларнинг ҳар бир тури бўйича дивидендлар тўлаш, дивиденднинг миқдори, уни тўлаш шакли ва тартиби тўғрисидаги қарор жамият кузатув кенгашининг тавсияси, молиявий ҳисоботнинг ишончлилиги ҳақида аудиторлик хулосаси мавжуд бўлган тақдирда, молиявий ҳисобот маълумотлари асосида акциядорларнинг умумий йиғилиши томонидан қабул қилинади.

29. Қонун 82-моддасининг биринчи қисмига кўра миноритар акциядорларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида жамиятда уларнинг орасидан миноритар акциядорларнинг қўмитаси ташкил этилиши мумкин.

Қонун ҳужжатларида миноритар акциядор деб ҳисобланиши учун акциядор қанча миқдордаги акцияга эга бўлиши кераклиги белгиланмаган.

Судларга тушунтирилсинки, жамиятни бошқаришда иштирок этиш ҳуқуқига эга, лекин акциялари сони акциядорларнинг умумий йиғилишида овозга қўйилган масала бўйича қарор қабул қилишга таъсир қилмайдиган даражада оз акцияга эга бўлган акция эгаси миноритар акциядор ҳисобланади, агарда қонун ҳужжатларида бошқача назарда тутилмаган бўлса.

Акциядорнинг миноритар акциядорлар қўмитасига аъзо бўлиши уни акциядорлар умумий йиғилишида иштирок этиш ва овоз бериш ҳуқуқидан, шунингдек, Қонуннинг 26–28-моддаларида белгиланган бошқа ҳуқуқлардан маҳрум қилмайди.

30. Жамият миноритар акциядорлар қўмитасининг сон таркибини белгилаш, уларнинг аъзоларини сайлаш ва аъзоларнинг ваколатларини муддатидан илгари тугатиш акциядорлар умумий йиғилишининг ваколатига киради (Қонун 59-моддаси).

Қонунда миноритар акциядорлар қўмитаси аъзоларнинг ваколатларини муддатидан илгари тугатиш учун асослар кўрсатилмаган.

Шу муносабат билан судларга тушунтирилсинки, миноритар акциядорлар қўмитаси аъзоларнинг ваколатларини муддатидан илгари тугатиш учун қўмита аъзоларининг ўз вазифаларини

бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги, ўз ваколатларини суиистеъмом қилганликлари, қўмита аъзосининг бевоблиги сабабли ўз вазифасини бажара олмаслиги ва қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органи белгилаган бошқа ҳолатлар асос бўлиши мумкин.

31. Қонун 82-моддасининг ўн учинчи қисмига қўра миноритар акциядорлар қўмитасининг фаолиятига жамият кузатув кенгашининг ёки ижроия органининг аралашувига қўл қўйилмайди.

Судлар назарда тутишлари лозимки, жамият кузатув кенгашининг ёки ижроия органи томонидан миноритар акциядорлар қўмитасининг фаолиятига аралашуви, қўмитанинг нормал фаолият юритиши учун тўсқинлик қилинган ҳолатларда қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли орган миноритар акциядорлар манфаатида ушбу ҳаракатларни (ҳаракатсизликни) ноқонуний деб топиш тўғрисида даъво аризаси билан судга мурожаат қилиши мумкин. Бундай тоифадаги ишларда жавобгар сифатида жамият кузатув кенгашининг ёки ижроия органи эмас, жамият иштирок этади.

32. Жамиятнинг акциядорларига тегишли бўлган дивидендлар тўланмаган тақдирда, қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органи мазкур жамият акциядорининг ёки миноритар акциядорлари қўмитасининг мурожаати асосида судга жамиятнинг зиммасига ушбу жамият акциядорларига дивидендлар тўлаш мажбуриятини юклатиш тўғрисида даъво тақдим этишга ҳақли. (Қонун 113-моддасининг учинчи қисми).

Судларнинг эътибори Солиқ кодексининг 330-моддасига асосан, қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органи инвесторларнинг, шунингдек, давлатнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга доир даъволар бўйича давлат божи тўлашдан озод этилганлигига қаратилсин.

Судлар назарда тутишлари лозимки, қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органининг даъво аризасида даъво кимнинг манфаатида берилаётганлиги, албатта, кўрсатилиши лозим.

Судларга тушунтирилсинки, қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органи мазкур жамият

акциядорининг ёки миноритар акциядорлар қўмитасининг му-
рожаати асосида жамиятнинг зиммасига ушбу жамият акция-
дорларига дивидендлар тўлаш мажбуриятини юклаш тўғрисида
даъво тақдим этиши акциядорнинг дивидендларни ундириш
ҳақида судга алоҳида муурожаат этишига тўсқинлик қилмайди.

33. Акциядорлик жамияти кузатув кенгашининг ёки ижроия
органининг (яккабошчилик ёки коллегиял) қарори устидан, қонун-
да кўрсатилган ҳолларда ҳамда низолашилаётган қарор акция-
дорлик жамиятлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабига
мос бўлмаса ва акциядорларнинг ҳуқуқ ва қонун билан қўриқла-
надиган манфаатларига зид бўлган тақдирда, уни ҳақиқий эмас
деб топиш ҳақида судга даъво қилиш мумкин. Бундай иш бўйича
акциядорлик жамияти жавобгар ҳисобланади.

34. Акциядорлар умумий йиғилиши қарорини ҳақиқий эмас
деб топиш ҳақидаги даъволарни кўриб чиқишда даъвони қаноат-
лантириш учун асос бўлиши мумкин бўлган қонун бузилишларига,
жумладан, қуйидагилар кириши ҳисобга олинishi лозим:

– умумий йиғилишни ўтказиш санаси, вақти ва жойи тўғри-
сида акциядорни тегишли тарзда хабардор этмаслик (Қонун
62-моддасининг биринчи – учинчи қисмлари);

– акциядорга йиғилиш кун тартибига киритилган масала-
ларга оид зарур ахборот (материаллар) билан танишишга им-
коният бермаслик (Қонун 62-моддасининг тўртинчи ва бешин-
чи қисмлари);

акциядорларнинг умумий йиғилишда иштирок этиши тар-
тибини бузиш (Қонуннинг 67-моддаси);

овоз бериш учун бюллетенлар берилмаслиги (Қонуннинг
70-моддаси) ва бошқалар.

Бу ўринда шуни инобатга олиш лозимки, акциядорлар умумий
йиғилиши қарорини қабул қилиш тартиби Қонуннинг
60-моддаси ва жамият устави билан белгиланади. Агар устав Қонун-
га мос бўлмаса, унинг Қонунга зид бўлмаган қисми қўлланилади.

35. Акциядорлар умумий йиғилиши қарорини ҳақиқий эмас
деб топиш тўғрисидаги низоларни кўриб чиқишда судлар шуни
инобатга олишлари лозимки, акциядорлар умумий йиғилиши-
нинг қарори у қонун ҳужжатларига ёки жамият уставига зид
бўлган ва (ёки) умумий йиғилиш қонун ҳужжатлари ва жамият
уставида белгиланган тартибни бузган ҳолда ўтказилганда
ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин. Бундай даъво билан ушбу

қарорни қабул қилишда қарши овоз берган ёки акциядорларнинг умумий йиғилишида узрли сабабга кўра иштирок этмаган акциядор чиқиши мумкин.

Шу билан бирга, ушбу банднинг биринчи хатбошисида кўрсатилган низоларни ҳал этишда суд, ишнинг барча ҳолатларини инобатга олиб, агар даъвогар-акциядорнинг овози овоз бериш натижаларига таъсир этмаса, йўл қўйилган камчиликлар жиддий бўлмаса ва қарор акциядорга зарар етишига олиб келмаган бўлса, шикоят қилинган қарорни кучида қолдиришга ҳақли.

36. Агар низони кўриб чиқишда суд тарафлар ўз талаб ва эътирозларини акциядорлар умумий йиғилиши қарорига асос қилиб келтираётганликларини, чунончи, бу қарор умумий йиғилиш ваколати бузилиб, умумий йиғилиш ўтказиш учун кворум бўлмасдан ёки йиғилиш кун тартибига киритилмаган масалалар бўйича қабул қилинганлигини аниқласа, ушбу қарорнинг у ёки бу акциядор томонидан низолашилаётганлигидан қатъи назар, уни юридик кучга эга эмас деб баҳолаши ва низони Қонун нормаларига мувофиқ ҳал қилиши лозим.

Бунда акциядорлар умумий йиғилиши, Қонун билан унинг ваколатига берилмаган ёхуд йиғилиш кун тартибига киритилмаган масалаларни кўриб чиқишга ва қарор қабул қилишга ёки кун тартибини ўзгартиришга ҳақли эмаслиги инобатга олинishi лозим.

Судлар Қонун 60-моддасининг саккизинчи қисми ва 78-моддасининг бешинчи қисмида акциядорларнинг умумий йиғилиши ва кузатув кенгаши томонидан давлат вакилининг иштирокисиз қабул қилинган қарорлар, шунингдек, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда вето қўйилган қарорлар ижро этилмаслиги белгиланганлигига эътибор қаратишлари лозим.

37. Йирик битимлар билан боғлиқ низоларни кўришда судлар шуни эътиборга олишлари лозимки, битим тузиш тўғрисидаги қарор қабул қилинаётган санада жамият соф активлари микдорининг ўн беш фоизидан ортиқ қийматга эга бўлган мол-мулкни олиш ёки уни бошқа шахсга бериш ёхуд мол-мулкни бошқа шахсга бериш эҳтимоли билан боғлиқ битим (шу жумладан, қарз, кредит, гаров, кафиллик) ёки ўзаро боғланган бир нечта битим йирик битим деб ҳисобланади, қундалик хўжалик фаолиятини юритиш жараёнида тузиладиган битимлар ҳамда

акцияларни ва бошқа қимматли қоғозларни жойлаштириш билан боғлиқ бўлган битимлар бундан мустасно.

Йирик битимларга (битимнинг тегишли суммасида) талабдан ўзга шахс фойдасига воз кечиш, қарзни ўтказиш, бошқа хўжалик жамияти устав фондига акцияларни тўлаш ҳисобига маблағ киритиш ва бошқа шартномаларни ҳам, агар уларни тузиш натижасида жамият мулкни тасарруфдан чиқариш имконияти юзага келса, киритиш мумкин.

Йирик битим предмети бўлган мол-мулкнинг бозор қиймати (миқдори) жамиятнинг кузатув кенгаши томонидан олинаётган ёки тасарруфдан чиқарилаётган мол-мулкнинг баҳосидан келиб чиқиб аниқланади, бунда мажбурият бажарилмаганлиги ёки лозим даражада бажарилмаганлиги сабабли тегишли тарафдан тўланиши талаб этилиши мумкин бўлган қўшимча ҳисоблашлар (неустойка, жарима ва пенялар) инobatга олинмайди. Мол-мулк тасарруфдан чиқарилган ёки тасарруфдан чиқариш имконияти юзага келган ҳолларда жамият активининг баланс қиймати билан бундай мол-мулкнинг бухгалтерия ҳисоботи маълумотлари асосида аниқланган баҳоси, мол-мулк олинган ҳолларда эса, унинг олиниш нархи таққосланади.

38. Йирик битимларни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги низоларни кўриб чиқишда ФКнинг 116 ва 126-моддаларига риоя этиш лозим бўлиб, Қонун 84-моддасининг биринчи қисми мазмунига кўра, баланс қиймати ёки олиш қиймати битим тузиш тўғрисида қарор қабул қилинаётган санада жамият соф активлари миқдорининг ўн беш фоизидан эллик фоизгачасини ташкил этувчи мол-мулк хусусида йирик битим тузиш тўғрисидаги қарор жамият кузатув кенгашининг аъзолари томонидан бир овоздан қабул қилиниши лозим, бунда кузатув кенгашидан чиқиб кетган аъзоларнинг овози инobatга олинмайди.

Жумладан, акциядорлар умумий йиғилиши қарори билан ваколати муддатидан илгари тугатилган кузатув кенгаши аъзоси таркибдан чиқиб кетган деб ҳисобланади.

Жамият кузатув кенгаши томонидан йирик битим тузиш масаласи бўйича яқдилликка эришилмаган тақдирда, бу масала кузатув кенгашининг қарорига кўра, акциядорларнинг умумий йиғилиши ҳукмига ҳавола этилиши мумкин.

39. Баланс қиймати ёки олиш қиймати битим тузиш тўғрисида қарор қабул қилинаётган санада жамият соф активлари

миқдорининг эллик фоизидан ортиқ қийматни ташкил этувчи мол-мулк хусусида йирик битим тузиш тўғрисидаги қарор акциядорларнинг умумий йиғилиши томонидан қабул қилинади.

40. Тузилишидан манфаатдорлик бўлган битимнинг жамият томонидан тузилиши билан боғлиқ низоларни ҳал этишда, жамият битим тузишидан манфаатдор шахслар рўйхати ва уларни бундай шахслар деб топиш шартлари Қонуннинг 85-моддасида қайд этилганлигини инобатга олиш лозим.

Бунда битимни Қонуннинг 85-моддасида қайд этилган шахслар томонидан тузилган деб топиш учун тегишли шахснинг манфаатдорлиги ушбу битим тузилаётган вақтда мавжуд бўлганлигини аниқлаш ҳамда Қонун 91-моддасидаги битимлар тузишдаги истисноларни инобатга олиш лозим.

41. Судларга тушунтирилсинки, Қонун 88-моддасининг иккинчи ва учинчи қисмларига биноан, аффилланган шахс билан тузиладиган битим бўйича қарор жамият кузатув кенгаши томонидан аффилланган шахснинг ёзма билдириши жамиятга келиб тушган санадан эътиборан ўн беш кундан кечиктирмай қабул қилинади. Жамият кузатув кенгашининг икки ва ундан ортиқ аъзоси аффилланган шахс бўлган ҳолатларда эса, битим бўйича қарор Қонунда белгиланган тартибда ва муддатларда акциядорларнинг умумий йиғилиши томонидан қабул қилинади.

42. Кузатув кенгаши ёки акциядорларнинг умумий йиғилиши томонидан жамият тузилишидан манфаатдор бўлган битимни тузиш тўғрисида қабул қилинаётган қарорда: битимнинг тарафи (тарафлари), фойда олувчи (фойда олувчилари) ҳисобланган шахс (шахслар), битимнинг баҳоси, предмети ва бошқа муҳим шартлар кўрсатилиши керак.

43. Судлар шуни инобатга олишлари лозимки, йирик битимлар ва тузилишидан манфаатдорлик бўлган битимларни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талаблар жамият ёки акциядор томонидан, Қонунда назарда тутилган ҳолларда эса, шунингдек, бошқа ваколатли органлар томонидан киритилиши мумкин.

44. Жамиятни қайта ташкил этиш билан боғлиқ низоларни кўришда судлар шунга эътибор беришлари керакки, ФКнинг 49-моддаси ва Қонуннинг 92-моддасига кўра, жамиятни қайта ташкил этиш (қўшиб юбориш, қўшиб олиш, бўлиш, ажратиб чиқариш ва ўзгартириш) акциядорлар умумий йиғилишининг қарорига асосан амалга оширилади.

45. Судлар шуни инобатга олишлари лозимки, агар жамиятни қайта ташкил этишда тасдиқланган тақсимлаш баланси қайта ташкил этилган жамиятнинг ҳуқуқий ворисини аниқлаш имконини бермаса, янги вужудга келган юридик шахслар қайта ташкил этилган жамият мажбуриятлари бўйича унинг кредиторлари олдида солидар жавобгар бўладилар (ФК 52-моддаси).

Агар тақсимлаш балансидан уни тасдиқлаш пайтида қайта ташкил этилаётган жамият активлари ва мажбуриятлари унинг ҳуқуқий ворислари ўртасида адолат тамойиллари бузилган ҳолда тақсимланганлиги ва бу ушбу жамият кредиторлари манфаатларининг яққол бузилишига олиб келганлиги кўриниб турган бўлса, қайта ташкил этиш натижасида тузилган жамиятлар (шу жумладан, янги жамият ажралиб чиққани) ҳам солидар жавобгарликка тортилишлари керак.

46. Судлар процессуал қонунчилик талабларига мувофиқ (ХПКнинг 56-моддаси ва ФПКнинг 57-моддаси) мазкур тоифадаги ишларни кўриб чиқишга тайёрлаш вақтида тарафларга низони ҳал этиш учун аҳамиятли бўлган қўйидаги далилларни судга тақдим этишни таклиф этишлари ёки уларни ўз ташаббуслари билан талаб қилиб олишлари лозим, хусусан:

эмиссия рисоласи, умумий йиғилишда қатнашган акциядорларнинг рўйхати, акциядорлар умумий йиғилишини ўтказиш санаси, вақти ва жойи тўғрисида акциядорлар тегишли тарзда хабардор қилинганлиги тўғрисидаги маълумотларни;

акциядорлар реестри, депо ҳисобидан кўчирма, умумий йиғилишда иштирок этиш ҳуқуқига эга бўлган акциядорлар рўйхати, саноқ комиссияси ва акциядорлар умумий йиғилишининг баённомалари, жамиятнинг йил яқунлари бўйича тегишли давлат органларига тақдим этган молиявий ҳисоботи ва бошқа ҳужжатларни.

47. Судларнинг эътибори шунга қаратилсинки, «Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни 59-моддасида эмитент ва қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органи томонидан қабул қилинган, эмиссиявий қимматли қоғозларни чиқариш билан боғлиқ бўлган қарорларни ҳақиқий эмас деб топиш, эмиссиявий қимматли қоғозларнинг чиқарилишини, эмиссиявий қимматли қоғозларни жойлаштириш жараёнида тузилган битимларни ҳақиқий эмас деб топиш учун даъво муддати эмиссиявий

қимматли қоғозларнинг чиқарилишини жойлаштириш муддати тугаган пайтдан эътиборан бир йилни ташкил этади.

48. Судларга акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини қўллаш билан боғлиқ низоларни кўриб чиқиш амалиётини вақти-вақти билан умумлаштириш ва суд хатоларини, шунингдек, бундай низоларни келтириб чиқарувчи сабабларни бартараф этиш учун зарур чоралар кўриб бориш тавсия этилсин.

49. Мазкур қарорнинг қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми ва Олий хўжалик суди Пленумининг 2005 йил 31 мартдаги «Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги 02/124–сонли қарори ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

Ўзбекистон Республикаси

Олий суди раиси

Ш. Газиёв

Ўзбекистон Республикаси

Олий хўжалик суди раиси

К. Камилов

Пленум котиби в.б.,

Олий суд судьяси

О. Хайитов

Пленум котиби,

Олий хўжалик суди судьяси

К. Давлетова